

Asia: OM 15/41/2016

Mietintö ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne mietinnöstä ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Lausunto: Tiedustelutoiminnan valvonta. Työryhmän mietintö

Keskitymme lausunnossa ministeriön toimeksiannon tavoin tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaan. Parlamentaarista valvontaa käsitellään laillisuusvalvonnasta erillisessä mietinnössään. Korostamme kuitenkin, että jatkokäsittelyssä oli tarpeen tarkentaa tiedusteluvaltuutetun ja parlamentaarisen komitean suhdetta. On tärkeää, että eri tiedustelulait, mukaan lukien valvontaa koskeva esitys, käsitellään kokonaisuutena ja hyväksytään samalla kertaa.

Jotta uusi tiedusteluvaltuutettu pystyy käytännössä toteuttamaan tehtävänsä, on tärkeää kiinnittää huomiota niin resursseihin, osaamiseen kuin toimivaltuuksiin.

Valtuutetun budjettiarvion todetaan olevan melko alhainen eli 320 000 euroa vuodessa. Sitä tulisi voida tarvittaessa tarkastaa ylöspäin siten, että valtuutetulla todella on valvontatehtävänsä nähden riittävät resurssit.

On tärkeä varmistaa, että valtuutetulla on todellisuudessa reaaliaikainen ja laaja seurantamahdollisuus. Tiedusteluvaltuutetun pääsy asiakirjoihin, tietokantoihin ja lokeihin pitää voida maksimoida esimerkiksi suoralla pääsillä tietoverkkotiedustelun tietojärjestelmään lukuoikeuksin, jotta valtuutettu voi valvoa tiedustelua tarvittaessa reaaliaikaisesti.

Yksi keskeinen kysymys myös on, kuka valvoo laajat toimivaltuudet omaavaa valtuutettua ja miten.

Valittaessa valtuutettua tehtävään olisi tärkeää painottaa valintakriteereinä nimenomaan ihmis- ja perusoikeusjuridiikan vahvaa osaamista. Ihmis- ja perusoikeusjuridiikkaan liittyvä osaaminen ja henkilökohtainen motivaatio määrittää sen, kuinka hyvin valtuutettuna toimiva henkilö pystyy valvontatehtäväänsä hoitamaan. Mikäli valintakriteereissä painottuvat tiedustelutoiminnan osaaminen ja tiedusteluorganisaatioista saatu työkokemus, on vaarana, että perusoikeuksien sijaan valvonnassa korostuu tiedustelutoiminnan tehokkuus.

Tiedustelukeinojen lupajärjestelmää ollaan rakentamassa saman kaltaiseksi kuin telepakkokeinojen luvitusta. TuomioistuINVALVONNASSA on varmistettava, että luvituksen valvonta on aitoa ja toimivaa. Telepakkokeinojen valvonnasta on huonoja kokemuksia, siten että tuomioistuinten on nähty toimivan lähinnä muodollisesti. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamies on havainnut vakavia puutteita lupapäätösten perusteissa (EOM kertomus 2014, Ks. myös KKO 2007:7 ja KKO 2009:54). Toisin sanoen telepakkokeinojen lupajärjestelmä ei toimi sillä tavoin pakkokeinoja rajoittavana kuin sen ajatellaan toimivan. Olisi tärkeää oppia näistä kokemuksista, varmistaa että ongelmat eivät toistu ja ottaa tavoitteeksi kehittää myös telepakkokeinojen valvontaa. Tiedusteluvaltuutetun on kyettävä valvomaan myös luvituksen toimivuutta.

Käytännössä tulee varmistaa tuomioistuimen harkinnan tosiasiallisuus, mikä vaatii erityistä juridista ja teknistä osaamista sekä resursseja. Esimerkiksi sen määrittäminen, mikä täyttää vakavan uhkan kansalliselle turvallisuudelle ei voi kuvitella olevan kovin rutiininomaista tai yksiselitteistä. Tehtävän luonne edellyttäisi lisäksi todennäköisesti jonkin tyyppistä päivystysmekanismia. Tuomioistuinten resurssit ja henkilökunnan jaksaminen ovat jo nyt tiukoilla. On selvää, että uusi vaativa tehtävä edellyttäisi myös uusia riittäviä resursseja.

Osaamisen ja asiantuntemuksen vahvistamiseksi tulisi laajentaa vaatimusta julkisen asiamiehen määräämistä prosessiin valvomaan mahdollisesti tiedustelun kohteeksi joutuvien oikeuksia ja etuja. Tällainen järjestelmä on käytössä asuntokuunteluissa ja perustuslakivaliokunta on vaatinut sitä laajennettavaksi telepakkokeinoihin (PeVL 66/2010 vp).

Tiedustelutoiminnan on oltava läpinäkyvää, jotta toiminnan yleinen hyväksyttävyyys voidaan turvata. Läpinäkyvyyden takaamiseksi tiedustelutoiminnassa käytettyjen menetelmien suuruusluokat olisi raportoitava julkisesti vuosittain. Määrittelemällä raportoivat suuruusluokat tarkoituksenmukaisesti (esimerkiksi: käytetty 0-30 kertaa), raportointi voidaan toteuttaa niin, ettei siihen sisälly riskiä yksittäisten tiedustelutoimien paljastumisesta tai ettei raportointi heikennä viranomaisvaltuuden ennaltaehkäisevää vaikutusta esimerkiksi tuomalla esiin, ettei tiettyjä tiedustelumenetelmiä ole käytetty lainkaan.

Helsingissä 8.6.2017

Krista Mikkonen

Eduskuntaryhmän puheenjohtaja

Vihreä eduskuntaryhmä

Pennanen Aino
Vihreä eduskuntaryhmä